

F.C.de Jong en de elektrische klok

In juli 1865 werd naar aanleiding van de tentoonstelling van wis- en natuurkundigewerktuigen te Leiden de volgende vraag gesteld:

‘Men vraagt eene Huisklok, door eene veer gedreven, acht dagen loopend, van slagwerk voorzien (heel en half uur), ingerigt:

- A. Om iedere minuut gedurende twee sekonden zonder vibratie stroom te zetten op eene lijn.
- B. Om bij elken slag van heel en half uur stroom te zetten op eene lijn en zodoende door middel van een ‘trembleur’ het uur hoorbaar te telegraferen.
- C. Om met behulp van een ‘trembleur’ gedurende één à twee minuten te wekken, zoo op het heel-, als half- of kwartuur, liefst alleen door het zetten van eene stop in één der 48 gaten, welke zich te dien einde om de glaslat van de wijzerplaat moeten bevinden.
- D. Om juist ten 12 ure gedurende 2 à 3 sekonden stroom te zetten op eene lijn (niet de ander A vermelde lijn).

De klok moet alzoo van 8 verbindingschroeven voorzien zijn.

Daar de vier verrigtingen met eene en dezelfde batterij moeten geschieden, is het een vereischte dat de contactpunten onderling geïsoleerd zijn.

De trembleurs zijn niet in de bestelling begrepen.

De prijs wordt gesteld op 35 tot 50 gulden. Nadere informatiën zijn te verkrijgen bij den jhr. A. Everts, Kapitein bij het regiment grenadiers en jagers te ‘s Gravenhage” [1]

Op bovenstaande vraag werd ter tentoonstelling niets ingezonden. Alleen F.C. de Jong, horlogemaker te Amsterdam, gaf het smalende commentaar:

”Want het zal ieder’ deskundige in ‘t oog

1) Kapitein Everts was actief geïnteresseerd in elektrische tijdmeting: van zijn hand verscheen: *Hel elektro-magnetismus toegepast op de vervaardiging van tijdwijzers of uurwerken, en ter aanwending aanbevolen bij vele huishoudelijke aangelegenheden*, 's Gravenhage 1874.

Uit: H. Mulder. *Elektrische tydaanwijzing. Een overzicht van de in Nederland toegepaste elektrische systemen voor het meten en aangeven van de tijd*. Catalogus tentoonstelling Ned. Goud-, Zilver- en Klokkenmuseum, 1984/85.

vallen dat de daarbij aangeboden prijs niet evenredig is aan de moeite welke het inrichten van een enkel dusdanig uurwerk veroorzaakt'.

Maar voor de heer De Jong is de vraag hier niet mee afgedaan, blijkens het uurwerk wat door hem is vervaardigd en welke gedurende vier maanden gelopen heeft op de algemene tentoonstelling te Amsterdam in 1866 in 't Paleis voor Volksvlucht.

De Jong is bij dit uurwerk in zoverre van de opgave afgeweken, dat hij geen gebruik heeft gemaakt van een mechanisch uurwerk, maar van een elektro-mechanische aandrijving van de slinger. Het eigenaardige van dit soort klokken is, dat ze tegengesteld werken aan mechanische klokken. Bij mechanische klokken wordt de slinger voortgedreven door het uurwerk, maar bij De Jongs klok is de slinger de aandrijving. Iedere tweede seconde wordt door het ankerrad een contact gesloten, waardoor een elektromagneet bekrachtigd wordt. Aan het anker van de elektromagneet zit een pennetje, dat zijn impuls overdraagt aan het heffingsvlak van de slinger.

Dit uurwerk werd op de tentoonstelling bekroond met de zilveren medaille, uitgegeven door de Algemene Tentoonstelling van Nederlandse Nijverheid en Kunst. Het is tekenend voor een man als De Jong, dat hij in 1868 een voorstel deed aan de Gemeenteraad van Amsterdam, om een aantal klokken op de drukste punten van de stad te plaatsten, die elektrisch zouden worden voortbewogen. De toenmalige gemeenteraad stemde dit voorstel, dat door B.en W. was overgenomen, evenwel af.

Het zal dan nog tot 1928 duren voordat er een openbare elektrische tydaanwijzing in Amsterdam kwam. Wanneer in de raadsvergadering van 25 november 1928 B.en W. besluiten bij herhaling, af te zien van het voorstel om een centrale elektrische tydaanwijzing onder gebruikmaking van telefoonkabels in te voeren, wordt evenwel de directeur der gemeentelijke elektriciteitswerken uitgenodigd om een voorstel in te dienen.

Gemke Jager